

Insikt

En rapport från Grafiska Företagen
Nummer 1 | Februari 2017

Dyr rekrytering skadar grafisk industri

Dyr rekrytering skadar grafisk industri

Antalet utbildningar med specifik grafisk inriktning är få och företag i branschen upplever att det är svårt att rekrytera personal med rätt kompetens. Detta medför att företag i branschen ofta själva får bära kostnaderna för att utbilda sin personal. Grafisk industri står inför den viktiga och för framtiden avgörande utmaningen att långsiktigt säkra kompetensförsörjningen. Denna insiktsrapport belyser kompetensförsörjningsproblematiken inom den grafiska industrin och visar också på möjliga vägar att gå för att förbättra kompetensförsörjningen till branschens företag.

BAKGRUND

Ökad flexibilitet på arbetsmarknaden, stärkt konkurrenskraft och ny kompetens i digitaliseringens spår är tre framgångsfaktorer för den grafiska industrin som HUI Research i samverkan med Grafiska Företagen har identifierat för branschen¹. Gemensamt för dessa tre framgångsfaktorer är den tydliga kopplingen till kompetensförsörjningsfrågan. Den pågående strukturomvandlingen inom den grafiska industrin, ökad konkurrens från omvärlden och det faktum att kunskapsintensiteten i de varor och tjänster som produceras ökar understryker vikten av en välfungerande kompetensförsörjning. I denna insiktsrapport gör vi en djupdykning i kompetensförsörjningsfrågan och granskar den specifikt ur den grafiska industrins perspektiv.

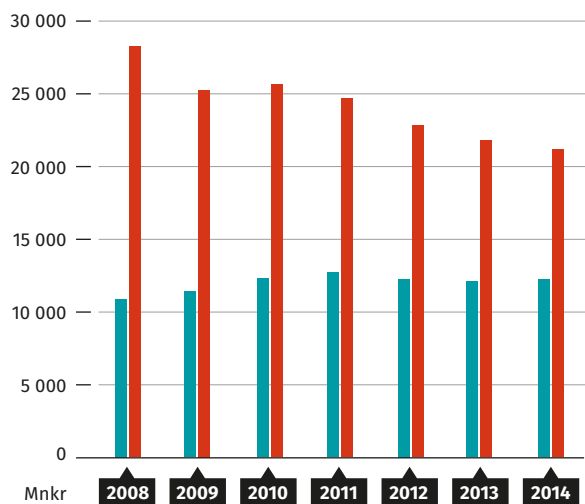
RAPPORTENS UPPLÄGG

Inledningsvis presenteras statistik i form av nyckeltal för den grafiska industrin. Därefter förskjuts fokus mot utbildningsfrågan specifikt. Statistik över antalet utbildningar med grafisk inriktning i Sverige redovisas i tabellform och flödet av studenter från olika nivåer i utbildningsväsendet till företag inom grafisk industri visualiseras i en figur. Figuren syftar till att ge en bild av hur kompetensförsörjningskedjan i branschen ser ut och också till att belysa de problem som är kopplade till branschens kompetensförsörjning. HUI Research har intervjuat Brobygrafiska, en yrkeshögskola i Sunne, för att ge ett exempel från verkligheten på hur man från utbildningsväsendet rent konkret kan verka för en förbättrad kompetensförsörjning i branschen.

Brobygrafiska är ett mönsterexempel på en yrkeshögskola vars verksamhet är starkt kopplad till näringslivet. Rapporten avslutas med en diskussion om de problem som är förknippade med branschens kompetensförsörjning idag och vilka möjligheter som står till buds för att säkra kompetensförsörjningen på sikt.

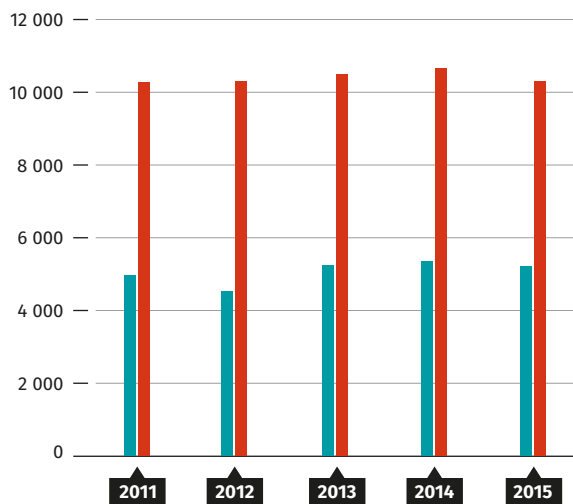
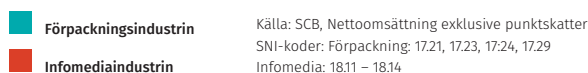
¹ HUI Research författade, på uppdrag av Grafiska Företagen, år 2015 rapporten "Samhällesekonomiskt underlag för grafiska industrin i Sverige". I rapporten konstaterades att de viktigaste utmaningarna för branschen utgörs av: Ökad flexibilitet på arbetsmarknaden, stärkt konkurrenskraft och ny kompetens i digitaliseringens spår.

Några grundläggande fakta om den grafiska industrin

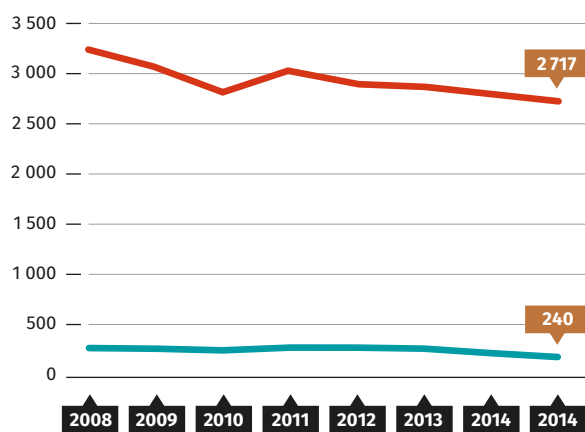
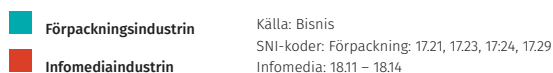
Branschomsättning 2008–2014

Omsättningen inom grafisk industri uppgick år 2014 till drygt 33 miljarder kronor.

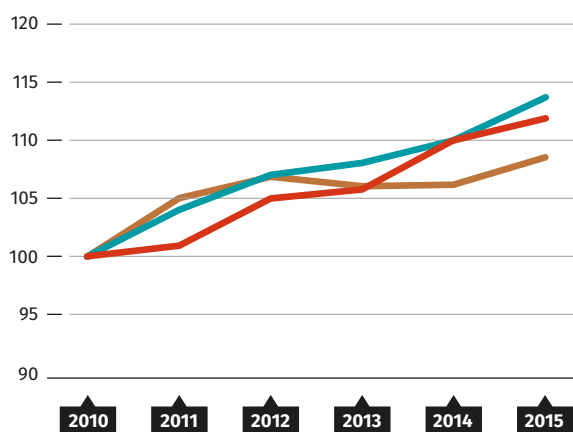
Antal anställda 2011–2014

Antalet anställda i branschen uppgick år 2015 till drygt 15 000.

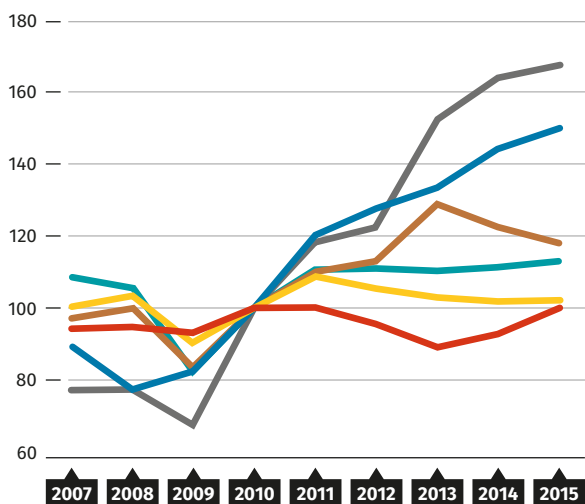
Antal företag 2008–2015

Antalet företag i branschen uppgick år 2015 till knappt 3 000.

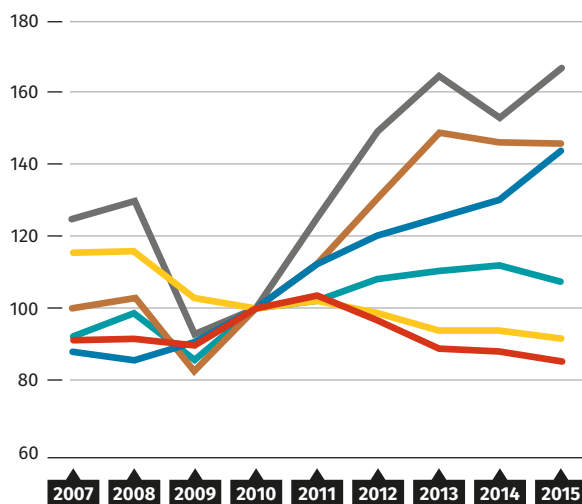

Löneindex 2010–2015

Förpackningsindustri omsättning
– en internationell jämförelse, 2007-2015

Infomedia omsättning
– en internationell jämförelse, 2007-2015

Källa: Eurostat
Turnover in industry, total - annual data (2010 = 100), Ojusterad data.
Värt att notera är att graferna visar aggregerad data som inkluderar ett flertal underindustrier så som exempelvis industri för papper och pappersförpackningar. Detta gäller dock samtliga länder och påverkar därför inte jämförelser.

KOMMENTAR TILL STATISTIKEN

Den grafiska industrin är viktig för svensk ekonomi. Företagen i branschen omsätter drygt 33 miljarder kronor årligen och sysselsätter drygt 15 000 personer. Förpackningsindustrin i Sverige sysselsatte år 2015 omkring 5 000 personer och infomediaindustrin drygt 10 000. Antalet anställda inom den grafiska industrin har legat på relativt jämna nivåer under de senaste åren samtidigt som antalet företag i branschen minskade med 15 procent mellan åren 2008 och 2015.

Idag finns omkring 3 000 företag i branschen. En majoritet av dessa är verksamma inom infomedia. Lönenivåerna i branschen har ökat över tid. Lönenivån inom grafisk industri utvecklades något långsammare än lönenivåerna i tillverkningsindustrin mellan åren 2010 och 2012 för att därefter uppvisa en kraftigare utveckling. Ser man till hur omsättningen i branschen har utvecklats i förhållande till viktiga konkurrentländer² över tid, finner man att svensk grafisk industri har uppvisat

en relativt svag utveckling. Detta gäller både för förpackningsindustrin och infomediaindustrin. En av förklaringarna till den relativt svaga utvecklingen kan vara att svenska företag inom grafisk industri har svårt att finna rätt humankapital. I nästkommande avsnitt utreds kompetensförsörjningsfrågan för grafisk industri på djupet.

² I den internationella jämförelsen inkluderas länderna Sverige, Tyskland, Estland, Lettland, Litauen och Polen.

Utbildningsstatistik idag

I detta avsnitt ska vi snäva in perspektivet och specifikt kartlägga de utbildningar med grafisk inriktning som erbjuds via utbildningsväsendet.

Det finns ingen officiell statistik över antalet utbildningar med grafisk inriktning i Sverige. Grafiska Företagen har kontaktat de skolor som erbjuder utbildningar med relevant koppling till branschen och erhållit uppgifter om antalet elever och pedagoger på respektive skola. Tabellen nedan ger en indikation på, och en allmän bild av, antalet skolor som erbjuder utbildningar med inriktning mot grafisk industri i Sverige idag. Statistiken täcker uppskattningsvis 75 procent av det totala antalet utbildningar i Sverige med grafisk inriktning. Grafiska Företagen har, utifrån statistiken och branschkunskap, därför gjort en uppräknig för att ge en bild av det totala antalet skolor som erbjuder utbildningar med relevant koppling till grafisk industri och det totala antalet elever som studerar på dessa utbildningar.

Antalet lärare som arbetar med grafisk utbildning uppgår till mellan 80 och 90 stycken.

80
90

Antalet elever i Sverige, som på någon nivå genomgår studier med grafisk inriktning uppgår till mellan 1 000 och 1 100. Det är ungefär lika många som var inskrivna på gymnasieprogrammet Fordon och transport i Sverige år 2016

Källa: Skolverket, 2016. Statistik och utvärdering. Elever på program – preliminär statistik. Uppgifterna avser 25 september 2016.

NIVÅ	ANTAL	ELEVER/ÅR	LÄRARE	ELEVER PER LÄRARE	ELEVER PER SKOLA	LÄRARE PER SKOLA/UNIVERSITET
Gymnasium	5	112	10	11	22	2
Folkhögskola	1	19	1	19	19	1
Högskola	3	380	26	15	127	9
Universitet	3	180	11	17	60	4
Yrkeshögskola	3	131	14	9	44	5
Totalt (75%)	15	822	62	13	55	4
+25 % – 100 % Uppräkning³	18–22	1 000–1 100	80–90			

³ Statistiken täcker uppskattningsvis 75 procent av det totala antalet utbildningar i Sverige med grafisk inriktning. Grafiska Företagen har, utifrån statistiken och branschkunskap, gjort en uppräknig för att ge en bild av det totala antalet skolor som erbjuder utbildningar med relevant koppling till grafisk industri och det totala antalet elever som studerar på dessa utbildningar.

Kompetensförsörjningskedjan

Flödet av studenter från utbildningsväsendet till företag inom grafisk industri

Grafisk industri

■ Mest kostnadseffektiv utbildningsväg

■ Mer kostnadseffektiv utbildningsväg

■ Minst kostnadseffektiv utbildningsväg

Källa: Grafiska Företagen

Kompetensförsörjningskedjan ovan ger en bild av hur flödet av studenter och elever från utbildningsväsendet till företag i branschen ser ut. Eftersom det saknas officiell statistik på området baseras figuren på uppskattningar och strukturer från bransch-kunniga.

I kompetensförsörjningskedjan illustrerar pilarnas bredd flödet av studenter och elever från utbildningsväsendet till företag inom industrin. Ett relativt stort flöde av

studenter motsvaras av en relativt bred pil. Pilarnas färg indikerar hur kostnadseffektiv respektive utbildningsväg är. Samma individ kan vandra genom olika nivåer i kompetensförsörjningskedjan. Det innebär att samma individ exempelvis kan studera på ett gymnasieprogram med specifik grafisk inriktning och därefter söka sig vidare till en yrkehögskoleutbildning inom exempelvis visuell grafisk kommunikation. Kompetensförsörjningskedjan visar den högsta utbildningsnivå som

personer som idag arbetar inom grafisk industri har genomgått. Av figuren framgår att en stor andel av de personer som anställs i branschen saknar relevant och specifik grafisk utbildning. En stor andel av de som arbetar inom industrin har enbart generell gymnasieutbildning eller generell eftergymnasial utbildning. Med generell utbildning åsyftas en utbildning som saknar relevant koppling till den grafiska industrin.

Yrkesintroduktionsavtal är något som arbetsgivarare kan använda sig av för att minska kostnaderna för att utbilda personal på arbetsplatsen när utbildningssystemet inte förser utbudet av arbetskraft med tillräcklig kompetens. Idag är det dock få företag som nyttjar yrkesintroduktionsavtal, som är en kortsiktig lösning på kompetensförsörjningsproblematiken inom den grafiska industrin. Grundproblematiken, i form av att alltför få studenter med relevant grafisk utbildning står till branschens förfogande, kvarstår.

Det faktum att få med en för branschen relevant utbildning examineras och går vidare för att arbeta i branschen medför i förlängningen att företag tvingas att genomföra och bekosta de utbildningar som krävs själva, så kallade introduktionsutbildningar.

Det mest kostnadseffektiva, både för enskilda företag och ur ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv, är att företag har möjlighet att anställa personer med relevant utbildning och kompetens. För att detta ska

vara möjligt krävs emellertid att det examineras tillräckligt många studenter med specifik och för branschen relevant utbildning. Idag är flödet av studenter från branschrelevanta utbildningar relativt litet.

Kostnad för introduktion*

	12 MÅN	18 MÅN
Lön plus sociala avgifter	360 000 kr	540 000 kr

* 75 procent av normal lön.

Anställning med yrkesintroduktionsavtal*

	12 MÅN	18 MÅN
Kostnad för Introduktion	180 000 kr	360 000 kr

* Yrkesintroduktionsavtal löper under 12 månader och innebär att den anställda erhåller 75 procent av lönen och att arbetsgivaren inte betalar någon arbetsgivaravgift för den anställda.

”Uppskattningsvis tar introduktionsutbildningar på arbetsplatser mellan 1 och 1,5 år, vilket motsvarar en lönekostnad på mellan 360 000 och 540 000 kronor. Om de som anställdes skulle ha en relevant utbildning och kunskap redan vid anställning, skulle denna kostnad till stor del försvinna för företagen”

säger Henrik Smedmark, kompetensansvarig på Grafiska Företagen

Källa: Grafiska Företagen

Det goda exemplet Brobygrafiska

Brobygrafiska är en yrkeshögskola som kontinuerligt arbetar för att erbjuda konkurrenskraftiga utbildningar som efterfrågas inom näringslivet. HUI Research har intervjuat Brobygrafiska för att kunna skildra ett gott exempel från verkligheten och berätta hur skolan arbetar i nära kontakt och samarbete med näringslivet. I intervjun identifieras flera framgångsfaktorer för skolans verksamhet. Gemensamt för dessa är att de rör skolans höga tekniska och kreativa nivå, liksom skolans mycket starka koppling till näringslivet

Brobygrafiska är en yrkeshögskola som erbjuder följande utbildningar:

-
- Digital designer mot e-handel
 - Förpackningsdesigner
 - Grafisk automationstekniker
 - Grafisk formgivare/tekniker
 - Prepress- och trycktekniker, förpackningsproduktion
 - Visuell grafisk kommunikatör
-

! Brobygrafiska erbjuder utbildningar som gör att studenterna får en förståelse för **hela värdekedjan** – från idé/design till färdig produkt. Detta medför att de blir mer anställningsbara och att deras kompetens i hög utsträckning matchar arbetsmarknadens efterfrågan.

! Skolan har en **hög teknisk och kreativ nivå**. Den höga tekniska nivån som finns innanför skolans väggar har bland annat möjliggjorts genom samverkan med näringslivet. Ett flertal företag har sponsrat modern teknisk utrustning. Samverkan med näringslivet har på ett påtagligt sätt utvecklat Brobygrafiskas tekniska verkshöjd och möjliggjort att inriktningen har breddats från det ursprungliga trycktekniska perspektivet. Idag ligger skolan i teknisk framkant, vilket är en konkurrensfördel för studenterna när de ska söka sig vidare ut i arbetslivet. Brobygrafiska förfogar idag över 8 000 kvm moderna och specialanpassade lokaler med högteknologisk utrustning och de senaste programvarorna.

! Brobygrafiska har en **mycket stark koppling till näringslivet**. Skolan har utvecklats och utvecklas alltjämt som ett direkt svar på näringslivets behov av kompetens. Samverkan mellan skolan och näringslivet genomsyrar hela skolans verksamhet och manifesteras på flera sätt. Brobygrafiska

samverkar med företag i form av praktik, projekt, utbildning och kompetensutbyte. Nedan listas exempel på hur skolans verksamhet konkret är sammanlänkad med näringslivet:

! Brobygrafiska arrangerar företagsevent och företagsbesök för att förstärka kopplingen mellan skolans verksamhet och näringslivet. Företagen ges möjlighet att prova material och utrustning och i de möten som härigenom skapas förstärks kopplingen mellan skolan och näringslivet. Inte sällan genomför de företag som har sponsrat teknisk utrustning på skolan demonstrationer av utrustningen för sina kunder tillsammans med studenter på Brobygrafiska. Detta skapar också unika möten och broar mellan de studerande och näringslivsrepresentanter.

! Studenterna vid Brobygrafiska gör praktik, så kallat Lärande i Arbete (LIA), en tredjedel av den tid som de går på skolan. Brobygrafiska har ett aktivt samarbete med omkring tusen företag i branschen. Tack vare skolans goda renommé och samverkan med näringslivet, utvecklas skolans kontaktytor med branschföretag kontinuerligt. Skolan erbjuder sina studenter praktikplatser på företag, men ofta hittar de själva nya företag att göra sin praktik på och på så vis utvidgas också skolans nätverk.

! Den trycktekniska förpackningsbranschen bildade i samarbete med Brobygrafiska år 1995 branschorganisationen Sweflex. Samarbetet mellan Brobygrafiska och branschorganisationen utgör en viktig länk mellan skolan och branschen.

! Brobygrafiska erbjuder uppdragsutbildningar och verkar som en utvecklingsmiljö för test av olika barriärer och pappersmaterial för företag inom den grafiska branschen. Dessa utbildningar och utvecklingsmiljön gör att branschen kommer till skolan och att skolan därigenom marknadsförs och får en kontinuerlig inblick i vilken kompetens som efterfrågas från näringslivshåll.

! Det finns en sedan länge djupt rotad företagsanda i den lokala bygden. Denna har gynnat utvecklingen av Brobygrafiska och borgat för och stärkt växelverkan mellan skolan och näringslivet. Företagsandan i kommunen har dessutom underlättat finansiering av verksamheter inom skolan.

! På Idéum, i Brobygrafiskas lokaler, hyr företag som verkar inom andra branscher lokaler. Mixen mellan skolverksamheten och företagen stärker det sammanlänkande kittet mellan skolan och näringslivet. Vid flera tillfällen har det skett konkreta samarbeten och utbyten mellan skolan och dessa företag.

! Brobygrafiska arbetar ständigt för att studenterna ska få möjlighet att arbeta i konkreta projekt med en tydlig arbetslivsanknytning. Skolan har ett mångårigt samarbete med IKEA. Majoriteten av de förpackningskonstruktörer som arbetar på IKEA i Älmhult har en examen från Brobygrafiska.

! Genom studieresor besöker personal och studenter fackmässor och företag både i Sverige och utomlands.

”Vi ser Brobygrafiska som ett mönsterexempel på en skola som på ett föredömligt sätt arbetar i nära samverkan med näringslivet”

säger Maria Wikström
på Grafiska Företagen.

Historik Brobygrafiska

Brobygrafiska startade 1992 i samband med att Tetra Pak etablerade sig i Sunne. Den första utbildningen som hölls var en utbildning i grafisk teknik mot flexografi (förpackningstryck). Industrierhallar byggdes om och inreddes till klassrum. Det lokala näringslivet, politiker, tjänstemän, länsarbetsnämnd, akademi, fackförbund och arbetsgivarorganisationer i den grafiska branschen samlades och kom gemensamt fram till målet att skapa utbildningar från gymnasie- till forskningsnivå inom grafisk teknik och media, vilket speglar ortens näringsliv. Tanken var att kvalitet i utbildning bäddar för kvalitet i näringslivet. Sunne

skulle bli platsen för framtidens grafiska utbildningar och därmed den grafiska branschens neutrala mötesplats. En viktig framgångsfaktor för Brobygrafiska har från början därmed varit ett nära samarbete mellan skola, akademi och näringsliv.

Alltsedan dess har fler och fler utbildningar adderats till skolans erbjudande. Skolan har sedan den grundades utvecklats i symbios med det lokala näringslivet och erbjudit utbildningar som ligger i linje med vad branschen efterfrågar – i synnerhet lokalt, men även regionalt, nationellt och internationellt.

Idag är Brobygrafiska en renodlad yrkeshögskola, frikopplad från gymnasiet. Det finns dock ett djupgående samarbete mellan Brobygrafiska och Sunne Gymnasieskola/Broby. Brobygrafiska erbjuder, vid sidan av yrkeshögskoleutbildningar, även uppdragsutbildningar till näringslivet. Branschen, Region Värmland och The Paper Province (Klusterorganisation för skoglig bioekonomi) lyfter fram testmiljön på Brobygrafiska som en viktig framgångsfaktor för regionen.

Källa: Intervju med Brobygrafiska 25 oktober 2016

Var står vi idag och vad är viktigt för framtiden?

I en allt mer globaliserad värld möter svenska företag ökad konkurrens från företag utanför Sveriges nationsgränser. Kunskapsintensiteten i de varor och tjänster som produceras idag ökar dessutom hela tiden. Mot denna bakgrund är det av stor vikt att personal med rätt kompetens matchas mot arbetsmarknaden. En välfungerande kompetensförsörjning är och förblir en framgångsfaktor för svenskt näringsliv. En god kompetensförsörjning uppnås bland annat genom att utbildningssystemet kontinuerligt uppdateras efter arbetsmarknadens behov så att företagen ges möjlighet att rekrytera personal med rätt kompetens. För att kompetensförsörjningen ska fungera krävs också att det finns en rörlighet på arbetsmarknaden.

HUI Research har i denna Insiktsrapport kunnat konstatera att flödet av studenter från branschrelevanta utbildningar till företag inom grafisk industri är relativt litet. Det finns flaskhalsar och problem kopplade till flera utbildningar med grafisk inriktning i Sverige idag. Henrik Smedmark, kompetensansvarig på Grafiska Företagen, menar att det finns ett glapp mellan den kunskap studenter tillskansar sig via utbildningar och den kompetens som efterfrågas av företag i branschen. I praktiken medför kompetensglappet att företag många gånger själva tvingas bekosta grundläggande utbildningar och/eller vidareutbildningar för sin personal.

Ur ett vidare samhällsekonomiskt perspektiv är detta en ineffektiv och kostsam lösning. Optimalt bör de utbildningar som står till buds inom utbildningsväsendet bättre matcha företagens efterfrågan på kom-

petens. I takt med att en bransch utvecklas förändras också behovet av kompetens. Det är därför av stor vikt att framtida kompetensbehov också beaktas så att utbildningssystemet i ett tidigt skede ges förutsättningar att svara mot marknadens kommande behov och efterfrågan.

Denna rapport fokuserar på att beskriva hur kompetensförsörjningen till den grafiska industrin ser

ut idag och på de problem som är sammankopplade med branschens kompetensförsörjning. Rapporten visar att antalet utbildningar med specifik grafisk inriktning är få, att företag i branschen upplever svårigheter att rekrytera personal med rätt kompetens och att de därför ofta själva får bära kostnaderna för att utbilda sin personal. Vilka möjligheter finns det att underlätta kompetensförsörjningen och på så

”Problemet är att företagen i den grafiska industrin i huvudsak får bära sina egna utbildningskostnader. Vår bedömning är att detta beror på att det finns alltför få gymnasiala yrkesutbildningar som täcker branschens utbildningsbehov”

säger Henrik Smedmark på Grafiska Företagen.

vis också stärka den grafiska industris konkurrenskraft på den internationella arenan? Frågan är bred och kräver sannolikt därför också en bred lösning där flera aktörer är involverade. En del av ansvaret vilar på företagen i branschen och det sätt på vilket de kommunicerar sitt behov av kompetens, hur de bidrar till förståelse för vad det innebär att jobba i branschen och deras insatser för att bistå utbildningsväsendet med kunskap och samarbetsutbyte. Vid sidan av insatser och ett engagemang från näringslivet kommer riktade satsningar inom utbildningsväsendet att vara avgörande för kompetensförsörjningsfrågans lösning.

En rikstäckande gymnasieutbildning med grafisk inriktning skulle sannolikt förbättra kompetensförsörjningen till branschen avsevärt. Grafisk industri är en relativt smal bransch, vilket understryker vikten av en nationell lösning, eftersom

utbildningsplatserna då sannolikt lättare skulle kunna fyllas. En intressant lösning är att utveckla en eller flera branschskolor, som kan bedriva utbildning inom grafiska yrken för hela landet utan att eleverna behöver flytta. Branschskolor lämpar sig särskilt väl för nischade branscher, såsom den grafiska. Med en branschskola som har ett tydligt och väl utvecklat samarbete med näringslivet skulle kanske fler, unga som gamla, våga ta klivet och skaffa sig en utbildning med grafisk inriktning. Regeringen har avsatt en budgetpost åt utvecklandet av branschskolor, men har gjort möjligheten att utnyttja medlen onödigt komplicerat. Ett enklare förfarande hade varit önskvärt.

Kompetensförsörjningsfrågan är mycket viktig för den grafiska industrin och den ställer krav på insatser både från företag och utbildningsväsende. För att företag i industrin i framtiden lättare ska

kunna rekrytera personal med rätt kompetens skulle det därtill vara önskvärt med kombinerade insatser från skola och näringsliv. Brobygrafiska är ett exempel från verkligheten på hur väl ett sådant samarbete kan fungera och hur insatser från skola och näringsliv i förlängningen gynnar båda parter. Om fler goda exempel på kluster-samverkan mellan utbildningsväsendet och företag i branschen etablerades, skulle sannolikt också branschens kompetensförsörjning på ett långsiktigt hållbart sätt förbättras.

Grafiska Företagen är bransch- och arbetsgivarorganisationen för grafisk industri. Grafiska Företagen ska bidra till medlemsföretagens konkurrenskraft så att de kan mäta sig med de ledande grafiska företagen i Europa i fråga om teknik, marknadsföring och lönsamhet. Kort sagt: vi verkar för en långsiktig och god utveckling av den grafiska branschen och våra medlemsföretag. I samarbete med HUI Research presenteras återkommande denna insiktsrapport, i vilken olika teman som är relevanta för branschen och medlemsföretagens verksamhet och konkurrenskraft lyfts och belyses.

Grafiska Företagens "Insikt" är en rapport som belyser olika problemställningar kopplade till den grafiska industris konkurrenskraft. Insikt vänder sig till politiska beslutsfattare, myndigheter och media.

"Insikt" är framtagen av Grafiska Företagen i samarbete med HUI Research.

KONTAKTPERSON KOMPETENSFÖRSÖRJNING:

Henrik Smedmark

Ansvarig kompetensförsörjning

Telefon 08-762 72 61

Mail henrik.smedmark@grafiska.se

KONTAKTPERSON INSIKT:

Maria Wikström

Bransch- och Kommunikationschef

Telefon 08-762 68 02

Mail maria.wikstrom@grafiska.se

www.grafiska.se

grafiska
FÖRETAGEN